

“Utópia” Josefa Vavrouška, alebo päťročná bilancia záverov Summitu Zeme

V nadväznosti na predchádzajúce sympóziá v rámci "Iniciatív záchrany nádeje pre život" a v súvislosti s uplynutím piatich rokov od konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji v Riu de Janeiro usporiadala katedra spoločenských vied FEE TU vo Zvolene, Mesto Zvolen, Krajská knižnica vo Zvolene a Akadémia vzdelávania vo Zvolene v tradičnom májovom termíne a na tradičnom mieste – v študovni krajskej knižnice – tradičné ekofilozofické sympóziom pod názvom **Trvalo udržateľný život?**

"Dobrý duch týchto podujatí", ako nazval T. Münz hlavného iniciátora a organizátora zvolenských sympózií, Peter Krchnák, pozval do Zvolena v dňoch 20.–21. 5. 1997, ako aj po minulé roky, odborníkov z rôznych vedných oblastí a poskytol im priestor na prezentáciu názorov o trvalo udržateľnom rozvoji, resp. živote.

Josef Vavroušek, ktorého obdivuhodný životný potenciál ukončila tragická nehoda v Západných Tatrách vo februári 1995, bol hlboko presvedčený, že práve trvalo udržateľný spôsob života, chápaný ako úsilie o ideály humanizmu a harmóniu vzťahov medzi človekom a prírodou na základe zodpovednosti pred budúcimi generáciami, teda ako istá hodnotová reorientácia, je alternatívou hroziacej environmentálnej katastrofy a snahou o korigovanie neudržateľného smeru vývoja. Myšlienky, ktoré deklaroval aj na Summitu Zeme v Riu, nestratili nič zo svojej aktuálnosti. Napriek

tomu ich prehlušujú dookola opakované frázy "dejinného optimizmu". Tento optimizmus, už toľkokrát v minulosti pomáhal maskovať ľudskú bezradnosť a proti "dejinným pesimistom" vyzdvihoval sebaľúbivú vieru v "človeka – nezmaru", schopného vždy (hoci aj na poslednú chvíľu) nájsť aj v zdanlivo beznádejnej situácii adekvátne riešenia.

Bohužiaľ, bilancia toho, čo sa za uplynulú päťročnicu dosiahlo v riešení globálnych, ale i regionálnych problémov životného prostredia, je žalostná. Ľudská spoločnosť sa vlastne ocitla v historicky celkom bezprecedentnej situácii. Prvýkrát v dejinách je ľudstvo globálne zaskočené svojou vlastnou "úspešnosťou". V historicky relatívne krátkom čase sa mu podarilo byť v celoplanetárnom rozsahu určujúcim činiteľom pozemského ekosystému, bohužiaľ, v katastrofálne negatívnom zmysle slova. Istou reakciou na to je aj zrod *neoenvironmentalizmu* (chápaného ako konsenzuálny proces medzi požiadavkami "ochranárov" a stúpenkami hospodárskeho rozvoja s výsledným priznaním určitej ekonomickej hodnoty, a tým aj užitočnosti "nepoškodenej prírody", t.j. vzniká tzv. ekologická ekonómia zaoberajúca sa trvalou udržateľnosťou prostredia a jeho dlhodobou produktivitou). Výsledkom je hľadanie nových ciest "ako prírodu lepšie využiť, a pritom ju nemusieť zabíjať, ako na neviditeľnú ruku trhu navliecť zelenú rukavicu".

Dalo by sa snáď dúfať, že tech-

nokratický antropocentrizmus zamaskovaný do absurdného "environmentálneho konzumizmu" dosahuje v takto deklarovanom panskom postoji ľudstva vrchol v degradačnom pôsobení na pozemské formy života a skutočne už nastane tak očakávaný "bod obratu" k novej etape vzťahov "pána tvorstva" k životnému prostrediu v tom najširšom zmysle slova. V tejto súvislosti nemožno nesúlasiť s tvrdením J. Kellera, že sa "...nachádzame v absurdnej situácii. Pravdepodobne po prvýkrát v celých dejinách nemôže byť našim cieľom pokračovanie v kurze, ktorý sa, merané východiskovými prioritami a z hľadiska krátkodobej perspektívy, nesporne osvedčil."

Časopriestorová "studňa" – "čierne diera", ktorú súčasná fyzika chápe ako kontinuum času a priestoru predstavované plochou sieťou súradníc ohýbajúcich sa pod vplyvom hustej hmoty do akéhosi časopriestorového lievika, podobá sa v mnohom našej environmentálnej súčasnosti. Možnosť skutočnej katastrofy patrí síce budúcnosti, ale šikmá plocha, ktorá nás k nej vedie, je z roka na rok prudšia. Ak si to zavčasu neuvedomíme, tak skôr alebo neskôr sa vďaka rastúcemu sklonu a adekvátnemu zrýchleniu dostaneme na hranicu, odkiaľ niet návratu.

Iróniou je fakt, že čím sa budeme k tomuto bodu väčšie približovať, tým výraznejšie sa zväčší naša schopnosť pochopiť k čomu sa blížíme. Bohužiaľ, keď to bude už všetkým jasné a "bude sa to už všetkých týkať", potom už budeme vidieť do samého centra "čiernej diery".

Ešte r. 1972 vydali renomovaní americkí publicisti – manželia Meadowsovcí – knihu "Hranice rastu", nezriedka interpretovanú aj ako "proctvo skazy". Závery, ktoré obsahovala, neboli však len varovaním, ale aj možnou voľbou, "akým spôsobom vytvoriť spoločnosť, ktorá je materiálne zabezpečená, so-

ciálne spravodlivá a ekologicky udržateľná". Ak si uvedomíme, že svet ľudí už svoje hranice prekročil, a že súčasný spôsob existencie je neudržateľný, tak potom naša budúcnosť musí byť založená na zmiernení tempa materiálneho rastu a celkovom ozdravení spoločenských vzťahov.

Primárne ohrozenie súčasného ľudstva nevyplýva, podľa nášho názoru, ani tak z jeho negatívneho zásahu do ekologickej rovnováhy Zeme a katastrofálnej devastácie životného prostredia, ako z neschopnosti riešiť a riadiť vlastné sociálne dianie. Ekofilozofia, propagujúca obrat k novému systému hodnôt, definovaný ako zelená revolúcia, hľadajúca odpovede na postavené otázky a riešiacia dozreté úlohy, príde preto zákonite skôr alebo neskôr do konfliktu s neochotou alebo neschopnosťou oficiálnej moci niečo meniť. Ak chápeme ekorevolúciu ako proces premeny ľudstva od jeho neľudskosti k ľudskosti prebiehajúci v jednote environmentálneho a sociálneho, tak odpoveď na otázku: "Ako začať?", musíme hľadať v prvom rade v sociálnej rovine.

"Zelená revolúcia" alebo jemnejšie "zelená alternatíva", ako reakcia na hroziacu globálnu ekologickú katastrofu, sa chápe ako možnosť ne-tradičného vývoja konzumnej spoločnosti na prelome tisícročí. Presnejšie, malo by ísť o snahu dosiahnuť taký výsledok transformačného procesu euroamerickej civilizácie, aby bol jej trvalo udržateľný rozvoj spojený s ochranou životného prostredia. Niektorí autori preto tento proces nazývajú "revolúcia trvalej udržateľnosti".

Ekofilozofia na prelome tisícročia, tlačaná iste aj miléniovou eufóriou, ale v prvom rade "odpočtom času", ktorý zostal ľudstvu vďaka "hrdo vytyčenému" panskému postoju nad prírodou barbarsky "vyspelého" konzumného človeka, musí postupne prejsť od hľadania a definovania nového hodnotového systému ľudstva k výberu reálnej cesty riešenia týchto problémov.

Naše informácie o hroziacej ekologickej katastrofe, samozrejme, nie sú a asi nikdy nebudú úplne kompletne, ale sú dostačujúce na to, aby sme mohli rozoznať strategické tendencie tohto vývoja. Na-

priek tomu sa mnohí tvária ako keby nič nevideli, alebo radšej zo strachu pred budúcnosťou nechcú nič vidieť. Ako vždy v histórii, aj teraz majú najväčší záujem udržať daný hodnotový status quo tí, ktorí do neho najviac investovali – ekonomicky alebo politicky. Problém je však v tom, že všetky tieto technokratické civilizačné investície nemajú z hľadiska budúcnosti väčšiu cenu ako lodný lístok v najluxusnejšej cestovnej triede na Titanicu. Zatiaľ však, paradoxne, dodávajú svojim majiteľom pre nich prepočetný imidž dôležitosti a spoločenskej vážnosti.

Ľudstvo ako celok sa skutočne správa, ako keby všetka tá hrozba blízkej budúcnosti bola mimo nás, ako keby bola len hororovým filmom. Tvárime sa viac alebo menej chápavo, a keď sa, nedaj bože, budeme cítiť vystrašení a ohrození, tak jednoducho vypneme televízor. Nechceme akosi pochopiť, že sa nedívame na hraný film, ale na "priamy prenos" ľudskej drámy, ktorej cenu viac ako my – súčasníci – pochopia naše deti a vnuci.

V tejto súvislosti môžeme s určitou nádejou konštatovať, že aj u nás, na Slovensku, vo Zvolene, sa už s päťročnou tradíciou schádzajú filozofi, teológovia, politológovia, ekológovia, prírodovedci a iní odborníci, aby si vymieňali názory, návrhy, kritiky, vyslovovali nádeje i sklamanie, načrtávali možné perspektívy, a hlavne, pokúšali sa oslovíť širšiu verejnosť.

Zvolenské ekofilozofické stretnutia sú, samozrejme, len jedným z mnohých spôsobov, ako upozorňovať na hlbšie súvislosti medzi určitou životnou filozofiou a určitými dôsledkami konania človeka na životné prostredie. Možno sú pre niekoho všetky tieto snahy len zúfalým výkrikom zopár intelektuálov, čo vidia dnes ďalej ako ostatní.

Juraj Kučírek

